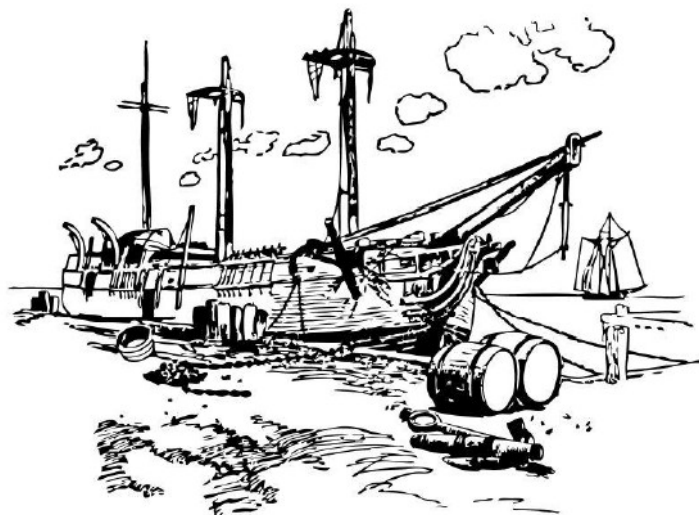

Flaxtons haveri år 1801

– en bärgning vid Hällevik med efterspel

I november månad år 1801 inträffade dramatiska händelser vid Hällevik. Lördagen den 14:de, då folket i fiskeläget som vanligt var ute på sjön i dagliga förvärvsarbetet, gjordes ett större fynd av ett lag fiskare, som på långt avstånd fingo syn på ett fartyg som på något sätt verkade mystiskt. Det var fiskarena Sven Persson och Olof Persson som först fäste uppmärksamheten på fartyget och på deras förslag gick man närmare fartyget.

De bordade skeppet och gingo med stor försiktighet ombord, men inget liv stod att upptäcka på skeppet. Då inga livbåtar heller fanns ombord drog man den slutsatsen att besättningen lämnat fartyget vind för våg, när det lidit haveri. Men trots detta flöt hon gott, om hon än verkade något tung, men vakade gott i sjön för var våg som kom. Under den illa skamfilade galjonsbilden kunde man läsa namnet Flaxton, det var en engelsman, men av obekant dräktighet. När upptäckten gjordes låg Flaxton tre sjömil till havs mot Bornholm till.

Då fiskarlaget med sina båtar sågo sig oförmögna till en bogsering av detta tämligen stora fartyg, begåvo de sig så fort

sig göra lät till "läget" för att hämta förstärkning till bogsering. De hunno hem till lördagskvällen i lagom tid för att även hinna med att utrusta "åtta stycken vrakekor och en liten jagt". Dessutom nedstuvades fyra stycken stora reservsegel i avsikt att med dessa söka rigga upp Flaxton för underlättande av bogseringen.

Tidigt i ottan på söndagsmorgonen den 15 november gick så denna lilla flotta ut från kåsarna i Hällevik, bemannad med en frivillig och mycket intresserad besättning. Då de kommo ut till platsen för gårdagens upptäckt fanns ingen haverist där, men väl två sjömil mot Bornholm till kunde de skymta henne. Om disigt väder rått skulle hon varit obönhörligen försvunnen. De hunno snart dit ut till Flaxton och de yngsta och raskaste i laget antrade henne snabbt och kastade ner ändrar till de andre äldre kamraterna, som sedan alla antrade haveristen. Så slog sig laget ner på backen, en del av gammal vana, för att rådpläga om hur man skulle förfara på bästa sätt med bogseringen. Vid detta tillfälliga skeppsråd drog man den slutsatsen att fartyget förolyckats under den svåra storm som rasat i Östersjön den tredje i samman månad. Och då Flaxton var

vattenfylld hade väl så besättningen lämnat fartyget. Man lade märke till att allt tågvirke och även alla segel var borta. Alla tre masterna hade gått överbord och därvid slagit ner brädgången på flera ställen, och själva ankartrossen var avhuggen vid ankaret. Dessutom framkom vid en allmän besiktning att hon var ganska skröplig, och pep och gnällde gjorde hon för var sjö som satte mot bordläggningen i lovart. Eftersom hon nu var träladd låg hon och flöt på lasten, de kvarvarande ändarna på surrningen av däckslasten utvisade att hon haft en försvarlig sådan, som i stormen snart sopats från däck.

Ja, så påbörjade våra tappra hälleviskare sin bogsering av sitt fynd. Men strax efter att detta arbete påbörjats hände en olycka, en av lagets båtar sjönk av någon oförsiktighet, och till botten med sin vrake gick även fiskaren Kjell Eriksson från Hällevik. Denna motgång som nu drabbade laget kändes hård och lade sordin på den förut så muntra stämningen i båtarna. Sjön rullade bra, en laber bris hindrade emellertid ej att man kunde fullfölja bogseringen.

På aftonen samma dag kunde bogserarlaget förankra engelska skonerten Flaxton ett stycke ut i Hälleviksbukten. Två män sändes upp för att meddela om förlusten av den som blev borta. Och två andra betrodda mannar skulle gå till Mjällby Kung för att rådgöra med honom om hur man skulle förfara med vraket och den bärgade lasten. Det var nämligen bekant i Hällevik att Knut Persson var expert på virke, han hade ju haft hand om inköpen av allt virket till kyrkobygget i Mjällby år 1789 och även varit byggherre för tingshuset i Norge, men så hade de ju även själv sett hur man med hjälp av sina hantverkare låtit uppföra Knutstorp efter egna ritningar m.fl., arbeten i sin hemsocken. Han var därför rätte mannen, ansågs det, att taga hand om denna stora last, och rådgöra med honom om huru de skulle förfara med allt det fina virket.

Efter kvällsmaten begåvo sig de båda ombuden iväg, och redan på "Stiby gade"

mötte de Mjällby Kung i egen hög person. De redogjorde nu för honom om saken och undrade om han ville komma ner till Hällevik. Denne lovade då att själv övervaka lossningen och kontrollera lasten. Så skulle de även få lov att upplägga virket på stranden på hans ägor där nere. De hade bärgat lasten i den fasta förvisningen att det var deras välfångna egendom. Hade de kanske ej hört talas om de kungliga privilegierna om "strandvrag som där föll" och som sedan Arils tid inräknats bland de kungliga "härligheterna".

I en senare förklaring till Listers Häradsrätt från fiskarna heter det: "Och åt Knut Persson uppdrogs även att ordinera manskapet till arbetets riktiga gång samt plankornas sorterande och med dem allt det öfriga annotera och för oss i ordninghålla."

Knut Persson hade även lovat "att utan vedergällning än efter fiskarnas godtycke sådant bestrida". Efter dessa så under söndagskvällen träffade bestämmelser, påbörjades så tidigt på måndagsmorgonen lossningen av fartyget, hon låg ganska djupt med sin last så flottningen av virket tog en del tid i anspråk, då vraket ej kunde komma så nära land.

Ett stycke upp på dagen infann sig även Knut Perssons bror, nämndemannen Bengt Persson i Hörby, och detta i egenskap av stranduppsyningsman, varför även han ville hava ett ord med i laget. Bengt hade redan fått order från dykerikommissarien, handlanden Johan Henrik Corvin i Karlshamn, om att allt lossningsarbete skulle omedelbart inställas. Bengt påpekade även att han i kraft av sin instruktion ensam med sitt folk hade rätt till lossningen. En häftig ordväxling uppstod nu mellan de båda bröderna, om rätt eller icke rätt till bärgningen av fartyget och lasten. Men lossningen kunde få fortsätta, påpekade Bengt, men skulle han sedan med bärgarna överenskomma om bärgarhjälp.

I en senare angivelse av Bengt Person till landsfiskal Lanerus i Karlshamn, heter det att han ej kunnat något uträttat "i anseende

därtill att hans lilla kår inte kunde inlåta sig i drabbning med denna vitt överlägsna skara, och dessa personer”, säger han vidare, ”mellan 40 á 50 till antalet som stodo under kommando av en obehörig person från Hörby”.

Corvin i Karlshamn var ej heller sen att skynda till platsen, han kom dagen efter, så nog var det folk i rörelse i Hällevik dessa dagar. Så kom det även mycket folk från byarna ner för att se det stora vraket i viken. Vid sin ankomst till Hällevik frågade Corvin om det tilläts honom och en tullbetjänt att å kronans vägnar vara ombord och iland för att hålla räkning på godset och övertaga det arbete som tillkom dykerikompaniet ensam att ordna och utföra.

Knut Persson som ingalunda var okunnig om vad lagen föreskrev, läste så lagen för herrarna. Han sade att ingen av dem nekades all möjlig uppsikt. Men med lossningsarbetet fick ingen annan taga befattning, förrän landshövdingen sig däröver resolverat. Corvin stödde sig på vissa privilegier från åren 1730 och 1734. Knut Persson förstod ju även att det var ett kvistigt fall, man visste ju ej heller vad de makthavande fick för infall, men Knut Persson upplyste dock Corvin om att dykarekompaniet endast hade förfoganderätt över strandgoods, men så länge det flöt var det de bärgandes, och tillade att lagen senare finge skilja mellan kompaniet och bärgarlaget.

Att Mjällby Kung året innan i en skrivelse omtalat riksdrotsen i Karlskrona med benämningen ”riksoxen” skulle han nu få börja äta upp. Det följande skall även utvisa att det blev han som i huvudsak fick bära ansvaret för denna bärgning.

Nu frågas: vad hade då Knut Persson och mannarna i Hällevik gjort för stort orätt att de för detta skulle ställas inför domstol. Pro primo: de hade bärgat en haverist 5 sjömil till havs med dåliga hjälpmedel och med en insats av ett människoliv, detta företag måste efter våra dagars bedömning anses vara en god sjöbragd. Pro secundo: de hade

flottat i land allt timret, lagt det i ordentliga staplar allt sorterat i olika dimensioner. Pro tertio: hade Knut Persson för att hjälpa dessa fiskare som han hade stor känsla för, då hans hustru Hanna var född i ett fiskeläge, gratis ställt sig till förfogande. I sammanhanget kan omnämnas att Knut Persson aldrig varit rädd för att åtaga sig uppdrag för de fattigas räkning, när han bara visste att de hade rätt i sina krav.

På Corvins anmodan kom från Karlshamn även sjökapten Leonard Kruse. Kruse fann vid sin ankomst att fartyget verkligen behövde lossas ”till andra däcksbalkarna”, och därför tillrådde han fortsättning av lossningen. Senare kom även stadsfiskaren Lanerus från samma stad med landshövdingens resolution om att dykerikommissarien Corvin hade företräde till lossningen och att taga godset i behörig vård. Men man motstred ej heller att så skulle ske, lossningen fortsattes, ty man spårar här Knut Perssons penna: ”Det hade befunnits betänkligt lämna något i Corvins vård, då han så nyligen genom sin banqurotte gjort borgare lidande.” Och tillägges att hade han för övrigt icke visat någon fullmakt att taga hand om fartyget.

Så lämnades slutligen det hela åt Corvin under förbehåll, att lagen fingo skilja mellan de bärgande och dykerikompaniet. Som det heter fick Knut Persson ”på stående fot” mottaga stämning till ”sjö- och rådstuvurätten i Carlshamn”, där de sex dagar efter stämningens delgivande skulle stå till svars för det värdefulla arbete de utfört. Det må förlåtas dessa fiskare att de vid rätten blevo ”heta om öronen” då de ju ej som Mjällby Kung voro på sin mammas gata. De sökte undskylla sig så gott de kunde inför rätten. Men Knut Persson var ju beredd även på detta och så blev det han som fick ”stå för rapparna”.

Man kom ej längre i första dagens utredning än till att konstatera att man bort vänta med att lossa lasten till dess att landshövdingens resolution anlät.

Andra dagen klarlades detta fakta att Knut Persson styrkt "de fattiga enfaldiga fiskarna" att bärga fartyget. Vidare häpnar man över att stadsfiskalen fann nödvändigt yrka "om säkerhet och förvar av nämndemannen Knut Persson", vilken redan då en lång tid haft titeln riksdagsman. Stadsfiskalens yrkande kunde dock ej rätten bifalla, då mot honom i målet någon sådan omständighet ej förekommit, som gav anledning till att förvara honom i häkte.

Så pågick rannsakingen även i nästa månad den 1:ste, 2:dre och 9:de december, då kapten Kruse vittnade att skeppets svåra läge nödvändiggjorde att det snarast lossades, och hade ej heller, sade denne, Knut Persson vägrat tillträde till skeppet.

Den 10 december omtalade ett vittne att Knut Persson som ordningsman förhindrat att ej styrman Olof Andersson kastats i sjön. Men målet var ännu ej slut, den 18, 21 och 25 december pågick målet ännu för att fortsätta efter jul. Den 8 februari 1802 uppropades målet igen vid rätten och fortsatte den 5 april för att uppskjutas till den 27 december. Denna dag avkunnades utslag i detta segslitna och på sin tid mycket omtalade mål. Knut Persson dömdes för det han "betagit dykerikompaniets förmån" att böta enligt "protektorialet" den 1 okt. 1730 och Kungl. Förordningen den 18 nov. 1734 och förordningen av den 8 sept. 1741 en summa av 333 riksdaler och 16 skilling.

Att böterna blevo något höga kan förklaras på det sättet att Knut Persson vid rättegångarna inte skrädde orden, hans

repliker kändes många gånger som piskrapp. Och då han tyckte att det var orättvist att stå anklagad för denna ringa förseelse, kom också harmen hos honom då och då att få för fritt spelrum inför rätten. Så dömdes han även för missfirmelse inför rätten att böta 6 rdr. och 32 sk.: till vilket pris troligen Mjällby Kung tyckte det var billigt att få säga sin hjärtas mening.

Fiskarna frikändes för allt ansvar till alla delar och tillerkändes ersättning för lossningen och för sin förlorade båt. De fingo även vid tillfället en eloge att lossningen skett med all möjlig varsamhet. Att en del av denna ära skulle tillkomma Knut Persson blev naturligtvis ej vid rätten fastslagen.

Domslutet omfattar 18 tätskrivna sidor, och en diger lunta, om ett hundratal sidor visar hur mycket man ville lägga Knut Persson till last i denna sak. Att efter dessa elva rättegångar, ett så förhastat utslag skulle falla, är märkvärdigt.

Men listerborna kände sin Mjällby Kung alltför väl för att tro att han nu fick bita i gräset, så blev ej heller förhållandet. Han var ej sen att överklaga utslaget hos Kommerskollegium, där det blev upphävt. Så fullföljde han saken till K:mt, som stadfäste Kommerskollegie beslut och dessutom tillerkändes Knut Persson en välförtjänt upprättelse med återbetalande av hans rättegångskostnader.

Nils Nilsson